



# HƏYATIN QİSASI -

(Əvvəli 8-ci səhifədə)

Doğrulur, biz burada qabaqcadan Forhadha boraat vermem fikirinde deyil. Biz burada büyük facioni yaranan şəbəbin sosial (olbatlı, birincili növbədə sosial), monovi-psixoloji köklorunu gösternmekle Forhadha faciosuna dünyanın seyrchi olmada haqlı olmadığına göstərmək istordik.

Oxucu da hiss edə bilər; mətləbə gəlməkdə necə çətinliklər var...

Bir sözlə, İsaxanın «Ölümçül mə-

hobbet" bekayosunda, caroyan eden hasıdalısanın ve verdiği kond gözöldür, cizabılıdır. Ancak bu kondin özüno-moxsus dorduları da az devil. Birinci növbədə sosial problemlər... elə on azı usaq-uların, avtobus xoxumu üçün get-uguları... avtobus xoxumu: «Kənddə» camı 20-25 ev var idi, buna görə də ham bir-birini tanır, birlərin xəş güñ-nində birlikdə sevinir, bəd günündə birlikdə üzürlürdü. Kənddə məskəb ol-madığın üçün bu kondin usaqları nisba-tlı boyük bir kondin məskəbinə gedir-dilar. Kondlər arasında məsaflə xeyli uzaq olduğundan usaqlar zəriyət çök-çəkə iki kənd arasında galmsalar da, bir neçə daş rayon təhsil şöbəsinə miqrat edilmişsinə baxmayaraq, usaqları aparıb-götürmək üçün avtobus ayrıma-sı münüm olmamışdı. Onlar məskəb getməs üçün çayın o tayına keçməlidilər. Yax vaxtlarında elə olurdu ki, gülşərlər leysan yavır, yağış kəsmək bilmirdi. Belə vaxtlarda sel gelir, volar keçiləndə hala düşür, gedib-gışmış həddindən artıq çatılındırdı. Cox vaxt elə olurdu ki, usaqlar gündə iki-üç saat yolda olurdular. İksanlı bekayosunda qaldırıldı ki problemi Avtropa, dünyanın inkişf etmiş ölkələrinde cəxən holl olunub. Neco ol bilər ki, inidili sivili inkişf mühitində usaqları məskəbə masofa çotinliklər baxımdından gedib-golo bilməsin, ya-xud fiziki gücləri ilə düz mitionasib olumyan yolu da kondinin təbiati ona xas olan soradıta piyada getsinlər. Və on, acınacaqlı odur ki, elə inidin özündə da belə kondlər var, wə bəcə problemlər biziim zamanımızda yaşa-yalar az devil.

Taqriban on il bundan avvalin söhbätinden, «Kredo» gözütün Yardımcı kollektifi ile Yazzelaz Biriliyinin sadri Xalq yazıcısı Anarla görüş oldu. Xalqımızın büyük hormet sahibi, görkemli ziyyâle ustaş marşanlardan或者 - o görkûdo büsi marşanlardan çoklu sularla cavab verdi. Ançak arzıda özü dedi ki, siz sual vermenizden bu mon belâ beki fikrimi demek istiyorum: «Monim tanrıqlarımızdır, publisitârlarımızdır gileym var; onlar yazıcların, bir sözü, söz sonot adamlarının yazılarından çıxış ederek höllüm tapmayıasost problemleri aya bilörler, göstöro bilerler. Toassuf ki, bir çok

ballarda man bunu görmürüm». Bolko da, bir aqşagaş, bâr, müdrîk olaraq xalqının monovî isteklerini cavab olarak bûyuk seneğin kararnamehînîn tozahûri kîmî qobul etmek olsalar bîşşörlü. Ancaq yeriňendir, yoni Isaxanın hekayesindârî özünü gösteren kordon problemleri tokto o kordon özüne aid deyil. Yoni bâle dordlular var ve elâzıda motin özüne soñraları bir çıxış da etmek olar. Dıqqetdon, nozorдан konarda olan kandırıcıların içinde keskin monovî problemler sayısında özüne mühît tapan facielerin baş vermesi töbük göründür.

Üstündən keçə bilmədiyimiz bir epizodu da yaziçi necə əvvələ çökib-  
so, biz da cəlo növbəsinə uyğun təqdim  
etmək istərdik. Bu da Fadın kənd-  
dəki hörmətinin əvəzi olaraq ona ba-  
ğışlanan atla bağlıdır...

Başqalarına ola bilsin elə gələr ki,

biz burada molbevi yarıçımı saxladı. Ancaq belə deyil. Görək, motinin dikiqti etdiyi məqamında öz sözünü deyənən ki, yaşlıdan və mərtəbdən konarada sonin da öz sözün görünü bilsin. At mosafisi no tığın osoyu golib? Bu, tosadüdümür? Və bütöv motin düşündəcən keçirindən aydın olur ki, yaşıq heç da at mosafisi hadisindən mərkəzindən tosusadı götürimiyə. Yaxşı olur ki, baroda yaşıqının atlğı düşnəcə moqamına olduğunu kimi diqqət edək: "Fərhad qısa müddət orzında kənd camaaatı arasında böyük hörəmət qazandı. Onun insanı keyifləşdiri, işçiləri şıxlaşdırma və aməksevriyili haqqında insanları artırmaqda dərinləşdir. Başqalarına nümunə kimi göstərir. Hər kəs han-başqaqla göstərir, gənc qızlar gizləcə ona gəz qoyar, atalar belə bir oğula, analar gəzərər, bər kırkənən sahib olmayı arzulayırlar. Artıq elə olmuşdu ki, kənddə baş tutan hər toy, nisan məcəllislərindən Fərhad ev yaxınının an ozzis və hörmətlə qonaqları arasında yer alırdı. Kəndin an zəngin adamı həsab olunan Ziyaddin kizi (onun iki oğlu Rusiyada biznesə mösgül idi) Fərhad mülliətinə xüsusi hörmət slamtı olardı. Bir Qarabağ atı da başlığımızdır. Fərhad bu atı xüsusi bir sevən bəsləyirdi. Atın qızılı yalmamı, gün düşündə parpar yanalar bəli, alının qasqası, ayaqlarının səkilli, göz oxşayan sağrı, hələ ravan yeri... Fərhad ruha siyəl çəkən bir gəzgiliyyə vurulmuşdu. Atın belində qızxanda özünü tabiatın bir parçası bilirdi". Atın mifologii mistik düşündə xüsusi obrazı var. Bir sözlə, at mütərad - deyirlər. Kordin hörməti, saylı-seçlinin elin cöxtünlündə daramı dura bilin kişi (Zəmidənən Əli) Forhaba at tekeo onun qara qasqına, qara görünə aşiq olaraq başlışmış. O, Forhabı manovar olaraq özünün davamı kimi görür. Zəmidən kişi, Qarabağ atı. Forhab mülliətin özü... bu ardıcılıqla monovi-psixoloji durumun davamı güçünlü görürük. Yaçız uşa vətə obrazın sırasında monavi-psixoloji düşüncənin köküne olıq işq salı ki, bu işqin fonunda görünən monzonorūn dork edəndən qara valiməhəməlirsin.

şüçlenmelerini söz soğuk. Zamandır kış kökü adımdır. Şübəsiz, arı bağışlamaq gücündə olan adam tarixi doyورلарın ruhunda böyümiş adımdır. Baxmayaraq ki, onun iki oğlu Rusiyada bizneslə (bu barədə yaxıcı özü el mötorizə içinde informasiya verir) mö-

ğuldur. Çok güman ki, bu cizginin özi de tosادىيىتى devil, yaziçi Azorbaycan’ı iqatisa makonunun Rusiya iline no-doro-coda baglı olmamı ‘ya Azorbaycan di-riyilim’ini iqatisa cohtodan Rusiyadan hik aldigim’ gostermanki niyyati dasyir. Ola da bilar ki, yaziçi isti qatda hev bu barodo dusümür, aneça yaziçi instinkti ilio Azorbaycan’ı iqatisa makonunun Rusiyadan qaynaqlandigını çok ustalıq-la ve özü de torokeyşsiz diqqato çatdırır. Yoni o demir ki, Azorbaycan’ı iqatisa cixis yolu tekce Rusiyadan asdir. Amma real vayiziydi heqiqati gordüyü kimi, yoni konddo tekce Za-moddin kicim’i atbagışlamak giündünde olduguunu mütloq gosterir.

Coxlarına elo gələ bilər ki, bütün bunlar ötəri cıxırdır və hekayədən da epizodik (aslında belədir) xarakter daşıyır. Doğrudur, hekayədə epizodik xarakter daşıyan bu hadisənin mahiyəti dəha geniş, dəha dörün mətbəhlərdən xəbor verir. Son demo, həyat heç də bizim ilki baxışından düşündüyümüz kimi sadə görünüşlərindən ibarət devil.

Zamoddin kişi osordo birçoq dafta xatırlanır. Forhad at başlığımızı münasibötü xatırlanır. Nü üçün at Zamoddin kişi başlığımızı di? Niyo yalnız oğlu başlığında bılır! Axi, bu kənddə bura orzıdo hökümət momuru da var, özündən deyil bələcəq, ölü gücüne givona biləcək başqa adamlar da var. Ancaq at başlığımız Zamoddin kişindən forqlı olaraq onların heç birindən bu iqtidar yoxdur. Cox gümən ki, yaziçı mühitin idarə olunmasında iqtisadi gücün qadır olduğunu göstərməlidir. Və özü da çox olsalar bilsin ki, bunu heç de təsadüfdən, hansısa, kimso bir prototipə hörmətdən yox, sadəcə mənşəti həqiqidən çıxış edərək Zamoddin kişi obrazının üz tutub. Bununla da hayatiñ ümumi axırmadına inkisafını yəni zaman əvəzinin onu doğru dəsturunu verib. Azərbaycan Rusiya ilə qonşu olduğunu, Onun idiki möqəmdən iqtisadi dəriyili, yaşlı şəhər Rusiyalılarla ayrılmazdır (əsərin bahs etdiyi dövr üçün xarakterikdir). O başqa məssəldən ki, her kasın öz sorhədləri var, her kas öz sorhədləri daxilində taleyini hall etməyə çalışır.

Zamandan kışının atı... indi gol bu  
metlobo da qopdırıno işq sal, gör-nar  
nor görünür. Yüzü üçün forq etmədi,  
heç bu atın Forhad'a başlığına mos-  
losunu ortaya getirmədiyo. Və Forhad da  
hət kondüm usqları kimi işlədiyim  
məkəbə yığıla gedib-göldür. Dünya da-  
ğlılmazdı ki... Demək, yüzü at obrazu-  
nı da hekayətə tosadüf gotırırm. Al...  
və adın adınlı dünçinə bizi nolur  
şostyin, arzunun, muradın obrazıdır.  
Müstlik dünçinəndən insanların işçisi  
osas-dur ki, boxton yaralar olan. Yarı-  
nın heç ağıllı işlətməyo bilərsən.  
Axi sonin yaşıxi boxtin olsın bilər yo-  
yanın... onda istidinay sahib olarsın.  
Lap inanındı, ya inanmadın baxın  
tarına gollməsin, baxsın nədeq olsun?..  
Bırqas rütobatı, onluqdaş, qəbək iste-

Bunlar ritorik suallardır, cavab istenir, osil mahiyet odur ki, yaziçi atı obrazını hem osorino, hem də qohro-nanın monovî mühiştinən tosadifli daxil olmur. Biz Fırıldak təbiətinə uyğun olaraq atma münasibeti də kifayat qələmənlaqlı çoxşayıraq. Amma istor-  
omatımız toz məqamına da bir qədər an-  
laşlı yanasaq isterdiq.

"Ölümçül mohhabbet" osorinın osas  
obzıralarında biri da qeyd etdiyimiz  
kimdir atdır, və bir az da daqıq desək,  
Qarağab atdır. Qarağab atının tosvirini  
kifayat qادر canlıdır. Lap elo Ler-  
montovun şerindəki Qarağab atının  
postek tosvirini yala salır; alının qaz-  
qası, ayaqlarının sokılı, qızılı yeri, qızılı-  
gümüşü bəli, qırılur görkəmi... büt-  
tün həlvanı hamısı, həmə "Ölümçül  
mohhabbet" osorindo Qarağab atının  
abdiolmuşsı təsviridir.

Qarabağ atı... no qodar kütlövi, no qodar dünyayı, no qodar ümmüni obrazdırısa, bir o qodar da fördi obrazdır. Özsə osası ona gör ki, Azorobazcan manavı müthitindir tokla doyor mahiyötü dasıyrı, hem de yaşarı güc mahiyötü dasıyrı. Yeni tekce yaddas mahiyötü dasısaydı, bolko da, bir o qodar tosireci olmazdı.

Yapıcazdaq hekayətə

Yenə qayıdış hekayəti.  
Yaz boyu, hekayə boyu bürü müoliyədin açıq-aydın mövcüyün bütün epizodlarda, bütün möqamılarda hiss edilir, ancaq bu mövqey asərdeki hadisənin gedişindən heç bir təsir göstərmir. Sanki konşanardan baxışın fəcəsəmildür. Dördüncü bir oxutu timsalında işsəndən biroxşun hadisələr müşahidədir. Ona görə də biz Zəmməd kışi qəzənindən informasiyada xəsistiliyə gəlir, o daraq Qarabağ atı obruzının dağlıq edilmişsindeki sobənin mahiyətini görmürük. Və on başlıcası, bütün bunnarın əsərin əsas qohramanı Forhadın qaleyninə nə darəcədə doxlu olub-olmayışıdır. Həqiqindən, yaşlı mövqey haqqında məlumat almırıq. Yaziçı bimizlə birgə bütün möqamları tələyin ixtiyarı, baxırıx. O, bizo imkan verir ki, biz Forhadın qondarına obur kimi yox, qayatın özündün yaradıldığı bifəcik kimi dark edik. Ağdır, ona görə ağırı, ki, özünən Qarabağ atının üstündə, obiotin bir parçası kimi dark edən orənət hadiyin götürdüri hansısa bir sənəda özünən qılıb kimi tosuvvuh edə biləcək, ya biləmeyeceçək? Qalib golokso, uğurları ilə bütün clati sevindilə biləcək, demək, o, infik düşünmən qismətinin yüzüngi atın timsalıdır, bütün isteklərini yecət. Bax bu üç töhriflirdən, amma laj kəhənlətin elində muradının təmsil olan Qarabağ atının sahibi olaraq özünü hansı cəmi görürsənə gör, istəyin doğru gələm düşüncəyə yeriyo bilinmişən... bax, bu, çox ağdır. Göründüyü, yaşlı, mövqeyinən aqşamları. Hal-sələrin araxını gözlöyün, müşahidə mövqey, noticə çıxarımaq oxucunun öz təyininarına baxırıx.

(Davami var)